

С. Коновальчук

м. Тернопіль

**ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПЕРЕДУМОВ
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ЖУРНАЛІСТИКИ**

Анотація. Стаття присвячена психологічним проблемам, які виникають у процесі навчання іноземних мов. Визначено та обґрунтовано психологічні передумови формування іншомовного професійного мовлення майбутніх спеціалістів факультету журналістики. Зроблено спробу у визначенні професійних та особистісних якостей журналіста, що дозволяють ефективно здійснювати професійну іншомовну діяльність.

Ключові слова: психологічні особливості, формування, іншомовна мовленнєва компетенція, журналіст, професійне мовлення, передумови, професійні якості.

С. Коновальчук

**К ВОПРОСУ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ
ПРЕДПОСЫЛОК ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
АНГЛОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ ФАКУЛЬТЕТА
ЖУРНАЛИСТИКИ**

Аннотация. Статья посвящена психологическим проблемам, которые возникают в процессе обучения иностранным языкам. Определены и обоснованы психологические предпосылки формирования иноязычной профессиональной речи будущих специалистов факультета журналистики. Сделана попытка в определении профессиональных и личностных качеств журналиста, позволяющих эффективно осуществлять профессиональную иноязычную деятельность.

Ключевые слова: психологические особенности, формирования, иноязычная речевая компетенция, журналист, профессиональная речь, предпосылки, профессиональные качества.

**THE QUESTION OF PSYCHOLOGICAL PRECONDITIONS OF THE
FORMATION OF PROFESSIONAL ENGLISH COMPETENCE FOR
STUDENTS OF JOURNALISM DEPARTMENT**

Annotation. The article is devoted to the psychological problems of teaching foreign languages. The psychological preconditions for the formation of foreign professional competence of future specialists of journalism department have been defined and substantiated. An attempt to identify the professional and personal qualities of journalist that enables to carry out the professional foreign language activities more effectively has been made.

Keywords: psychological peculiarities, formation, foreign language competence, journalist, professional speech, preconditions, professional qualities.

Постановка проблеми. Розширення міжнародних зв'язків у галузі науки, техніки, культури послужило величезним стимулом для вивчення іноземних мов. Велика кількість фахівців відчули нагальну потребу в оволодінні іноземними мовами: у вмінні обмінюватися інформацією і одержувати необхідні відомості при читанні новітньої літератури, наукових зарубіжних журналів.

Мова в системі сучасної освіти займає особливе місце в силу своїх соціальних, пізнавальних та розвиваючих функцій, є важливим засобом комунікації та зв'язку. Знання однієї або декількох іноземних мов у даний час є не тільки показником освіченості особистості, а й необхідною умовою виживання в сучасному полікультурному світі.

Потреба формування професійної іншомовної компетенції становить відображення об'єктивних потреб суспільства в цілому, зокрема в підготовці майбутніх журналістів. Іншомовне спілкування є невід'ємною складовою професійної діяльності сучасного журналіста, якому необхідно вміти будувати своє мовлення за законами риторики, композиційно правильно оформити письмовий текст-повідь, кореспонденцію, статтю, ділову

кореспонденцію, уміти грамотно сформулювати питання під час презентацій, прес-конференцій, інтерв'ю і т.п.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Положення про те, що у навчально-виховному процесі необхідно використовувати дані психології, відноситься до викладання будь-якої навчальної дисципліни, про що свідчить відповідна наукова література [1, с. 12]. Проте у викладанні іноземної мови використання психологічних даних зростає удвічі. Методика навчання іншомовного мовлення тісно пов'язана із психологією. Цей зв'язок визначається тим, що методика повинна враховувати психологічні закономірності сприйняття, пам'яті і мислення, відтворення мовного матеріалу, формування іншомовної комунікативної компетенції.

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що на сучасному етапі вже вирішено і розглянуто цілу низку питань щодо психологічних особливостей формування іншомовної компетенції, серед них: психологічні особливості вивчення іноземної мови (В. Артємова, Б. Беляєва, І. Зимньої, О. Кірсанова,

В. Костомарова, О. Конєва, О. Леонтьєва, Ю. Пассова, В. Редько Р. Семенової та ін.), психологічні аспекти проблеми формування міжкультурної іншомовної компетентності (М. Булигіної, І. Красноголової,

Е. Мірошниченко, І. Плужник та ін.), психолого-педагогічні особливості формування іншомовної комунікативної компетентності менеджерів туристичної галузі (Ю. Ященко), психолого-педагогічні умови формування комунікативної компетенції майбутніх економістів засобами дидактичної гри в процесі мовної освіти (Т. Ганніченко), психолого-педагогічні фактори формування комунікативної культури у студентів-іноземців підготовчого факультету (Л. Бондаренко), проте, незважаючи на дисертаційні та монографічні дослідження, значна частина питань ще неналежно висвітлена у науково-педагогічній теорії та практиці, зокрема психологічні передумови формування професійної англомовної компетенції студентів факультету журналістики, тому вважаємо за доцільне

проаналізувати психологічні передумови, які, на нашу думку, сприятимуть активізації процесу розвитку професійної іншомовної компетентності.

Таким чином, **мета** нашого дослідження полягає у визначенні й обґрунтуванні психологічних передумов формування професійної англomовної компетенції студентів факультету журналістики.

Виклад основного матеріалу. В умовах побудови демократичної держави та міжнародного співробітництва зростає роль засобів масової інформації, які переносять нас у зовсім інший мовний простір, а сучасні засоби повідомлення скорочують відстані між континентами, спонукають майбутніх фахівців до оволодіння іншомовним мовленням. Це актуалізує проблему підготовки кваліфікованих журналістських кадрів, які б не тільки володіли іноземною мовою, але й уміло використовували її як інструмент професійної діяльності і професійного пізнання.

Формування іншомовної професійної компетенції пов'язане з оптимізацією процесу навчання у ВНЗ. С. Козак зауважує, що оптимізація навчального процесу забезпечується такими чинниками: комплексністю та інтегративністю навчання майбутніх фахівців із врахуванням оптимального співвідношення індивідуальності спеціаліста і навчального середовища; високу вмотивованість до навчання, що пов'язано з професійними цілями фахівця [9]. У «Енциклопедії освіти» професійна компетентність трактується «...як інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності» [5, с. 722]. Викладене вище дозволяє дійти висновку про те, що дослідження психологічних передумов формування професійної англomовної компетенції студентів факультету журналістики потребує виокремлення психологічних якостей журналіста, які сприятимуть успішній діяльності (у нашому випадку засвоєнню іноземної мови). До проблеми аналізу особистісних якостей журналіста зверталися такі науковці: О. Левкова, М. Ломоносов, М. Нечиталюк, Є. Прохоров, В. Різун, Л. Світич, Ю. Шаповал, А. Ширяєва. Вони визначають такі якості

журналіста, як: комунікативні вміння, високий рівень загальної культури, гуманність, мобільність, оперативність, емоційна стабільність, ерудиція, інтелект, високоосвіченість. На нашу думку, такі особистісні якості фахівця є найбільш значущі у професії журналіста, адже їх розвиток є необхідним у зв'язку із основними функціями журналістської діяльності: комунікативною, культурно-просвітньою, ідеологічною, управлінською, що реалізуються в умовах професійної діяльності.

Оскільки наше дослідження стосується майбутніх журналістів, то слід звернути увагу на особливості даної галузі, пов'язаної з іншомовним спілкуванням. Тут на перший план виходить система мовної та мовленнєвої підготовки спеціалістів. Існують різні думки методистів з приводу того, що вважати метою і об'єктом навчання іноземної мови. У нашій роботі ми спираємося на положення про те, що об'єктом навчання мови є іншомовна мовленнєва діяльність [7], яка є, головним чином, творчою діяльністю [1], і засобом здійснення вербального спілкування як форми взаємодії людей [8], а метою - формування комунікативної іншомовної компетенції (здатність) реалізувати основні форми іншомовного спілкування [7]. Одним із основних компонентів, що визначає результати мовленнєвої діяльності, є потребово-мотиваційний. У науковій літературі проблеми мотивації розглядало багато дослідників, зокрема: Л. Божович, Дж. Брунер, Адам М. Дреєр, П. Гальперін, Г. Китайгородська, В. Кузовлев, Ф. Лейзінгер, А. Леонтьєв, І. Лінгарт, А. Маркова, С. Мініна, Є. Пасов, С. Соловей, С. К. Фоломкіної, М. Фюмадель П. Якобсон, та ін. Автори підкреслюють важливу роль мотивації в навчальному процесі, акцентуючи увагу на її якісних характеристиках. Такий підхід обумовлений розумінням навчання як тривалого процесу, що має чітко виражену значущість для особистості студента.

Під мотивацією як психологічним феноменом нами, вслід за П. Якобсоном, розуміється «...реальна, всіма помічена особливість психічного життя людини, яка вплетена в ланцюг його актів, що призводять до тієї або іншої дії» [21, с. 5]. Мотивація являє собою вихідний момент

інтенсифікації навчального процесу та розглядається як динамічний процес фізіологічного і психологічного управління поведінкою людини, що визначає його спрямованість, організованість, активність і стійкість.

Аналізуючи мовленнєву діяльність, А. Леонтьєв писав, що кожен її акт «починається мотивом і планом і завершується результатом, досягненням наміченої спочатку мети; в середині ж лежить динамічна система конкретних дій та операцій, спрямованих на це досягнення» [12, с.26]. Він вважає, що за мотивом завжди приховується проблема потреби в її реальності, але в понятті потреба мотив знаходиться приховано. Мотив - це об'єкт, який відповідає тій чи іншій потребі і яка в тій чи іншій формі, відбиваючись суб'єктом, веде його до діяльності. У розвитку особистості важливе місце посідає формування позитивних внутрішніх мотивів, адже вони є найважливішими детермінантами діяльності майбутнього фахівця.

Фактори, від яких залежить внутрішня мотивація навчання:

1. Планований індивідом рівень досягнення в області засвоєння мови.
2. Цінність досягнення успіху з точки зору задоволення основних особистісних мотивів майбутнього фахівця.
3. Очікування успіху (впевненість у тому, що вдасться досягти наміченої мети).
4. Витрати на досягнення успіху - психологічні та фізичні (сюди входить і кількість часу, що відводиться на заняття, і витрати енергії на засвоєння, запам'ятовування і закріплення навчального матеріалу і т.п.).
5. Усвідомлення реальних досягнень, заходи дійсного успіху.
6. Загальний психофізичний стан студента. [13].

Таким чином, успішність процесу оволодіння мовою багато в чому залежить від активності фахівця, а активність, у свою чергу, безпосередньо визначається зазначеними вище мотиваційними змінними.

Розглядаючи мотивацію як необхідну умову розвитку і управління навчальним процесом, Ю. Чернова визначає мотивацію студента як систему

потреб, мотивів і цілей, які відображають спонукання до навчання, і оволодінню навчально-пізнавальними і професійними вміннями. Термін «потреба» в психологічному словнику визначається як «стан організму, людської особистості, соціальної групи суспільства, виражає залежність від об'єктивного змісту умов їхнього існування і розвитку» [19].

Активізація ролі журналіста у виготовленні інформаційного продукту, перехід його до творчої діяльності у створенні усного та письмового журналістського тексту, розробці нових ідей у сфері міжкультурної комунікації вимагають високої мотиваційної готовності студентів, тісно пов'язаної з наявністю у них стійких пізнавальних інтересів. На думку П. Гальперіна, пізнавальний інтерес має величезну спонукальну силу, так як змушує людину активно прагнути до пізнання [3]. Інтерес відіграє винятково важливу мотиваційну роль у формуванні й розвитку навичок, умінь та інтелекту при навчанні іноземної мови, заохочує майбутніх фахівців до пізнавальної та дослідницької активності. Мотиви, інтереси створюють гармонійну єдність особистості, стають внутрішньою рушійною силою. З огляду на те, що навчання іноземній професійній діяльності здійснюється за допомогою комунікації, яке є суголосним особистісним процесом, у якому відбувається обмін думками, інтересами, то врахування особистісних якостей в комунікативному навчанні має першочергове значення. Якщо не брати до уваги цих факторів, мовні дії студентів відриваються від реалій буття, ідей, інтересів, тобто втрачається джерело, що живить мовленнєву діяльність.

При наявності потреби, інтересу у студентів, ми можемо розраховувати на їх позитивний емоційний настрій до вивчення іноземної мови. Психологи встановили, що позитивні емоції підвищують продуктивність когнітивних процесів, таких, як: мислення, запам'ятовування, категоризація сприяють креативному підходу до вирішення різного роду проблем, тобто сприяють навчанню в цілому. Як і в будь-якій іншій діяльності, при вивченні іноземної мови емоції виконують спонукальну. В. Вілюнас, А. Гебос, Є. Ільїн та інші вважають, що емоції складають ядро мотиваційної структури людини. Вони

керують розумовою та фізичною активністю студента, спрямовують її в певне русло, впливають на якість виконаної студентами діяльності як в ході академічного заняття з іноземної мови, так і в процесі самостійної позааудиторної роботи.

Ступінь того, наскільки емоції можна використовувати в процесі навчання, визначається природою індивідуальних потреб. Тут на перший план виходить особистісна індивідуалізація, яка дозволяє враховувати і в певній мірі прогнозувати емоційний стан студентів в навчальному процесі, а також формувати в певній мірі ставлення до вивчення іноземної мови, що підвищує інтенсивність засвоєння. Г. Рогова зазначає, що «навчання іноземної мови, мабуть, більшою мірою, ніж будь-якому іншому предмету, вимагає індивідуального підходу» [20]. Обґрунтовуючи важливість оволодіння іншомовним мовленням, М. Кабардов Є. Арцішевський відзначили, що підвищення ефективності та якості навчання іноземної мови пов'язане з посиленням індивідуалізації навчально-виховної роботи, яка не тільки охоплює психологічні особливості студентів, але й враховує їх індивідуальні можливості.

Мета особистісно-орієнтованого підходу полягає не тільки у формуванні певних властивостей і якостей майбутнього спеціаліста, а в знаходженні, підтримці, розвитку в особистості механізмів самореалізації, саморозвитку, саморегуляції, необхідних для особистісного образу, діалогічної взаємодії з людьми, культурою, цивілізацією. Організація навчально-дослідницької діяльності студентів з позиції особистісно-орієнтованої педагогіки надає кожному, спираючись на його здібності, нахили, інтереси, ціннісні орієнтації та суб'єктивний досвід, можливість проявити вибірковість до предметного матеріалу, реалізувати себе в пізнанні, навчально-дослідницькій діяльності, поведінці. У нашому розумінні особистісно-орієнтований підхід спрямований на створення умов для розвитку особистості та розвитку його особистісних якостей. У центрі особистісно-орієнтованої освіти - шлях пізнання, тобто процес знаходження

кожною людиною істини, яка не нав'язується, а досягається їм. Тут важливіше не стільки самі знання, скільки внутрішні мотиви, що дають радість пізнання.

Індивідуалізація професійно орієнтованого навчання іноземної мови є важливою умовою розвитку творчої активності студента-журналіста, так як журналіст – це «представник творчої професії, у функціональні обов'язки якого входить збирання, обробка і поширення інформації через канали масової комунікації» [4, с. 205.]. Творчість є основним вектором, який спрямовує професійну діяльність журналіста. На основі професійної самосвідомості та самопізнання студента розвиваються професійно важливі якості особистості, які в свою чергу забезпечують розвиток і формування психологічної готовності до професійної діяльності [6] через реалізацію його творчого потенціалу. За визначенням, запропонованим у культурологічному словнику, творчий потенціал – «це інтегральна категорія людини, ядро її сутнісних сил, які виражають міру активності індивіда в процесі його самореалізації. Джерелом творчої активності людини є інформаційно-енергетичний обмін [16, с. 318]. Поняття «творча активність майбутнього журналіста» включає в себе не тільки синтез оперативності в аналізі ситуації, збиранні інформації, але й здатність до інтерпретації, до творчого підходу у вирішенні навчальних і професійних завдань.

Наукові дані, отримані експериментально, вказують на те, що найбільш суттєвим фактором успішності при навчанні іноземної мови є швидкісний фактор психодинаміки [10, с. 40]. На результатах навчання іноземної мови позначаються такі психічні властивості особистості, як: темперамент і характер, сукупність переважаючих мотивів діяльності, загальні і спеціальні здібності, особливості протікання психічних процесів. І. Зимняя пов'язує здібності до іноземних мов з характеристиками психічних процесів, за допомогою яких здійснюється мовленнєва діяльність. С. Головін зазначає, що серед психофізіологічних факторів, які мають істотний вплив на формування характеру і поведінки людини, індивідуальність, на диспропорційне співвідношення усної і письмової мовленнєвої діяльності

студентів у процесі вивчення іноземних мов, домінуючим є темперамент. Він виступає ніби сполучною ланкою між організмом, особистістю і пізнавальними процесами. Для фахівців журналістського профілю особливої значущості набуває темперамент, який зумовлює стиль діяльності журналіста (співвідношення індивідуальних властивостей особи, пов'язаних із динамікою психічної діяльності). У цілому встановлено чотири загальних типи темпераменту: сангвінічний, меланхолійний, холеричний і флегматичний, що розрізняються за врівноваженістю і рухливістю, із яскраво вираженим переважанням процесів гальмування над процесами збудження. Звичайно, передбачається, що сила, рухливість, врівноваженість - позитивні якості, а слабкість, інертність, невірноваженість - негативні якості. Серед журналістів є і холерики, і меланхолики, і флегматики, але більшість, на погляд фахівців, сангвініків. [19, с. 11]. Психофізіологічні властивості журналіста по-різному виявляються у професійній діяльності. Так, наприклад, при створенні журналістами інформаційного продукту темперамент відбивається в системі мовних образно-виразних засобів, що додають тексту емоційно-експресивного забарвлення, при спілкуванні наше сприйняття журналіста залежить від першого враження про людину, його зовнішність, естетичну привабливість, експресію. Тембр голосу, інтонації, темп мови, жестів, рухів дають нам додаткову інформацію про того, хто говорить. Значущість усіх цих аспектів, як і манери поведінки, зростає в ході безпосереднього спілкування журналіста.

Дослідивши мотиви, тип темпераменту і характер особистості, дає можливість підібрати необхідні вправи і завдання по кожному типу темпераменту, які в подальшому сприятимуть успішному оволодінню іноземною мовою.

У формуванні іншомовної мовленнєвої компетенції, крім вищезазначених чинників, важливу роль відіграють також інтелектуальні здібності індивіда, в основі яких лежить інтелект, що обумовлює засвоєння журналістом знань і досвіду, їх збереження, використання на практиці.

Інтелект включає в себе увагу, уяву, пам'ять, мислення. Професійна діяльність журналіста в екстремальних умовах вимагає від нього виняткової зосередженості уваги, адже успіх фахівця журналістського профілю залежить від обсягу, розподілення і переключення його уваги. Ще одним компонентом інтелекту, який залишається для журналіста унікальним механізмом, що фіксує факти, події, явища, є пам'ять. Пам'ять традиційно називають одним з основних компонентів лінгвістичних здібностей і найважливішим процесом, що забезпечує успішність оволодіння мовою. Оскільки професія журналіста включає в себе різні спеціалізації, то відповідно у фахівців ЗМІ переважно більш розвинені якісь окремі види пам'яті – зорової, слухової, логічної чи образної. Виходячи з того, можна зазначити, що пам'ять постає найважливішою частиною творчої індивідуальності особистості. У своїй діяльності журналіст не може обійтися без уяви, так як уява дозволяє побачити результат дії, його ідеальну мету, не тільки допомагає «ввімкнути розумові механізми», але і створити образ, який відобразить реальні риси дійсності [11, с. 18]. Для журналіста характерний такий феномен, як соціологічна уява, що полягає «...в умінні переключати увагу з однієї перспективи на іншу, будувати адекватний підхід до розуміння суспільства в цілому і його компонентів» [15]. Творча уява є однією з психологічних передумов професійної діяльності журналістів, проявляючись на різних стадіях творчого процесу зі створення майбутнього інформаційного продукту. Специфіка журналістської уяви проявляється не тільки в передбаченні майбутнього результату діяльності, уява бере активну участь у виробленні нових ідей, перекомбінуванні життєвих вражень та образів, перенесенні ознак одного об'єкта на інші, перетворенні минулого досвіду, структуралізації матеріалу, коли в окремих частинах майбутнього тексту необхідно побачити й усвідомити цілісний продукт.

Не менш важливим для майбутнього журналіста є розвиток мислення, «як вищої форми творчого прояву особистості» [17, с. 41]. Журналістське творче мислення, на думку Р. Бухарцева, «...психологічно орієнтоване на

пошук яскравих зіставлених обставин, асоціативне зближення яких виражає сутність тієї чи іншої життєвої ситуації й надає словесному вираженню думки високий ступінь загостреності, рельєфності, виразності, стимулюючи процес журналістської творчості в цілому» [2, с. 90]. Найхарактернішою рисою мислення журналіста є його творчий, продуктивний характер, здатність шукати й знаходити, пізнавати та відкривати щось нове. Як зазначає психолог Є. Проніна, «кожній парадигмі мислення відповідає цілком певний стиль, цілком певний тип масового тексту й цілком певний тип професійного комунікатора» [18, с. 39].

Мислення характеризується такими індивідуальними особливостями, як швидкість, самостійність, глибина розуміння навчального матеріалу [14, с. 30].

Як зазначає А. Колмиков, однією з умов розвитку творчого мислення журналіста на заняттях з іноземної мови є швидка реакція. Вона дає можливість фахівцю формулювати установку для себе і для інших, самостійно перебудовувати діяльність у змінених умовах, бачити перепони на шляху до досягнення мети, знаходити шляхи їх подолання. Така психологічна якість особистості, як швидка реакція особливо важлива в умовах навчального іншомовного спілкування, коли журналісту необхідно орієнтуватися у змінній мовній ситуації, спонтанно реагувати на репліки співрозмовників і самому бути ініціатором в обміні висловлюваннями.

Комунікативні вміння при використанні іноземної мови носять, на відміну від «стереотипних механічних» мовних навичок, творчий характер, оскільки умови спілкування ніколи не повторюються повністю, і щоразу фахівцю доводиться заново підбирати потрібні мовні засоби та мовні навички.

Як бачимо, мовленнєва діяльність спеціаліста обумовлюється складною взаємодією функціонування уваги, уяви, мислення, пам'яті, які виступають у якості загальнофункціональних психологічних механізмів цієї діяльності, являючи собою складне багатозначне утворення, кожне, з ланок якого тісно

пов'язане з іншими. Знання закономірностей функціонування мислення, пам'яті, уяви, уваги та їх індивідуальних проявів надає можливість викладачам обирати раціональні методи і прийоми навчання іноземної мови, забезпечує керування розумовою діяльністю студентів.

Висновки. Таким чином, аналіз і теоретичне обґрунтування психологічних особливостей сучасного освітнього процесу підготовки майбутніх журналістів дозволяє в основу проектування його технології включити наступні концептуальні положення: необхідність формування потреб, мотивів, інтересів у ході навчальної діяльності; розвиток і підтримка емоційної зацікавленості на заняттях; врахування індивідуальних та особистісних характеристик студентів. Перераховані психологічні передумови є, по суті, основою, спираючись на яку викладач може з самого початку створити у студента-журналіста правильні установки, орієнтуючи його на обрану професію, полегшити йому перехід на новий щабель системи освіти, занурити його в реальне іншомовне середовище.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку насамперед полягають у розробці методики навчання професійного англomовного мовлення майбутніх фахівців журналістської сфери.

Література:

1. Беляев Б.В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам / Б.В. Беляев.- М.: Просвещение, 1965.- 227с.
2. Бухарцев Р. Г. Творческий потенциал журналиста / Р. Г. Бухарцев. – М.: Мысль, 1985. – 140 с.
3. Гальперин П. Я. Методы обучения и умственного развития ребенка / П. Я. Гальперин – М: МГЛУ, 1985. – 45 с.
4. Гетьманець М. Ф. Сучасний словник літератури і журналістики / М. Ф. Гетьманець, І. Л. Михайлин. – Х. : Прапор, 2009. – 384 с.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України: відповід. ред. В.Г.Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040с.

6. Жирун О. А. Вплив психологічної готовності до професійної діяльності та формування професійної самосвідомості студентів-редакторів [Електронний ресурс] / О. А. Жирун. Режим доступу: http://novyn.kpi.ua/2009/1/06_Gurin.pd.
7. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И. А. Зимняя – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.
8. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку: на материале русского языка как иностранного / И. А. Зимняя. – М. : Рус. яз., 1989. – 219 с.
9. Козак С. В. Профессионализм преподавателя иностранного языка как фактор интенсификации процесса формирования у будущих специалистов иноязычной коммуникативной компетенции / С.В. Козак // Науковий вісник ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. – 2000. – Вип. 7-8. – С. 92-96.
10. Котик Б. С. Межполушарное взаимодействие у человека / Б. С. Котик– Ростов-на-Дону, 1992. – С. 40.
11. Кривопишина О. А. Психологія журналістської творчості: Конспект лекцій / О. А. Кривопишина. – Суми: Вид-во СумДУ, 2009.– 131 с.
12. Леонтьев А. А. Язык, речь и речевая деятельность / А. А. Леонтьев – М.: Просвещение, 1969, - С. 26.
13. Маркова А. К. Формирование мотивации учения / А. К. Маркова и др. – М.: Просвещение, 1990. – 211с.
14. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
15. Миллс Р. Интеллектуальное мастерство // Социологические исследования. – 1994. – №1. – С. 111.
16. Новейший культурологический словарь: термины, биографические справки, иллюстрации / [авт.-сост.: В. Д. Лихвар, Е. А. Подольская, Д. Е. Погорелый]. – Ростов н/Д. : Феникс, 2010. – 411 с.

17. Основы творческой деятельности журналиста : учебник для студ. вузов по спец. «Журналистика» / [ред.-сост. С. Г. Корконосенко]. – СПб. : Знание, СПбИВЭСЭП, 2000. – 272 с.
18. Пронина Е. Е. Психология журналистского творчества / Е. Е. Пронина. – М., 2002. – 320 с.
19. Психология: Словарь / [под общ. ред. А. В. Петровского, М.Х.Ярошевского]. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
20. Рогова Г. В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Г. В. Рогова, Ф. М. Рабинович, Т. Е. Сахарова. — М.: Просвещение, 1991. – 287 с.
21. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П. М. Якобсон – М.: Просвещение, 1969. – 354 с.